

Γιαπωνέζικος Κήπος: συνέντευξη με την Ελένη Γεωργοστάθη

ΧΑΡΤΗΣ 2 {ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2019}

{Το χαρτάκι}

της Άννας Κουιπάνου

Satoshi Hirayama / Pexels

Ο γιαπωνέζικος κήπος είναι ίσως ένα από τα πιο δομημένα είδη κήπων. Πρέπει απαραίτητως να περιέχει επτά στοιχεία: νερό, πέτρες και άμμο, γέφυρες, πέτρινα φανάρια και γούρνες, φράκτες και πύλες, άνθη και δέντρα, και ψάρια. Οι παρούσες συνεντεύξεις θα αποτελούνται πάντα από επτά ερωτήσεις. Κάποιες από αυτές θα επαναλαμβάνονται και κάποιες θα είναι νέες, ώστε να ανταποκρίνονται στο έργο που έχουμε μπροστά μας. Σαν τον γιαπωνέζικο κήπο, οι συνεντεύξεις θα διατηρούν τη δομή τους, προσπαθώντας ταυτόχρονα να αποδώσουν, ακριβώς σαν αυτόν, τη ζωντάνια μιας μακρινής γης, που σε αυτήν την περίπτωση είναι η διαδικασία της συγγραφής.

Η Ελένη Γεωργοστάθη γεννήθηκε στη Σπάρτη το 1973. Σπούδασε Νεοελληνική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο ίδιο αντικείμενο στο Πανεπιστήμιο του Μπέρμιγχαμ. Την τελευταία εικοσαετία εργάζεται ως επιμελήτρια εκδόσεων, ενώ από το 2012 διατηρεί ιστολόγιο για το παιδικό βιβλίο. Έχει γράψει τα βιβλία: *Το χάρτινο караβάκι της μαμάς*, εικονογράφηση. Ε. Βαβούρη, Ψυχογιός 2014 (βραχεία λίστα Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου), *Το απέναντι νησί*, εικονογράφηση Ε. Βαβούρη, Ψυχογιός 2016, *Χάθηκε η μπάλα!*, εικονογράφηση Λ. Στρούτση, Ψυχογιός 2017 (μικρή λίστα βραβείων του Αναγνώστη), *Τελικά θα γράψουμε τεστ;* εικονογράφηση Ν. Καπατσούλια, Ψυχογιός 2018.

Συνέντευξη

1. Πώς έρχεται η ιδέα μιας ιστορίας; Τι υπάρχει μέσα σας; Είναι εικόνα, λέξη, συναίσθημα, αντίδραση; Πώς έρχεται η πρώτη πρόταση/παράγραφος; Στη συνέχεια;

Όλα ξεκινούν από μια εικόνα, μια κουβέντα, μια ανάμνηση, σε τυχαίο χώρο και χρόνο. Αυτά πυροδοτούν μέσα μου την πρωταρχική ιδέα, που, αν πρέπει να την περιγράψω, θα έλεγα πως είναι κάτι σαν αδέσποτη σκηνή από ταινία, που μου γεννά την επιθυμία να μαντέψω το πριν και το μετά της. Αυτός είναι ο πρώτος πυρήνας της ιστορίας μου. Από αυτήν την αφετηρία αρχίζω σιγά σιγά να εξερευνώ και να ανακαλύπτω χαρακτήρες, γεγονότα, αιτιακές σχέσεις, μέσα από μια συνήθως αργή διαδικασία χτισίματος και προσθαφαιρέσεων. Αλλά και αναζήτησης των αρμών, της δυναμικής, της λογικής των γεγονότων που συνθέτουν την όποια πλοκή.

Ωστόσο, παρά τις σκέψεις και τις σκόρπιες σημειώσεις, μου είναι αδύνατον να ξεκινήσω να γράφω αν δεν μπορέσω πρώτα να λύσω τον γρίφο του ρυθμού της ιστορίας μου. Κι αυτόν, όπως και το αν η αφήγησή μου θα είναι πρωτοπρόσωπη ή τριτοπρόσωπη, πάντα τον υπαγορεύει η ίδια η ιστορία και έχει να κάνει με τον τρόπο που αυτή έχει δουλευτεί μέσα στο μυαλό μου, με την ενδεχόμενη ταύτιση ή μη της οπτικής μου με κάποιον από τους χαρακτήρες μου ή με την ανάγκη μου να διατηρήσω αποστάσεις από γεγονότα και καταστάσεις. Από αυτή την άποψη, η πρώτη πρόταση, και κατ' επέκταση η πρώτη παράγραφος, είναι καθοριστική. Τότε πια αισθάνομαι ότι έχω μια ισχυρή αναφορά, τη φωνή του αφηγητή μου, αυτή που ελέγχει την ένταση, τις συναισθηματικές διακυμάνσεις, την απόσταση από τα γεγονότα.

Παρότι, πάντως, όταν γράφω, έχω κατά νου ολόκληρη την πλοκή και τη δομή της ιστορίας μου, η επανεπεξεργασία της με φέρνει πάντοτε αντιμέτωπη με άγνωστες πτυχές των χαρακτήρων, νέες δυναμικές και αδιόρατες σε πρώτο επίπεδο διασυνδέσεις των γεγονότων, οδηγώντας με συχνά σε μικρές ή μεγαλύτερες παρεμβάσεις. Κάθε επανανάγνωση είναι για μένα μια διαδικασία επανανακάλυψης και μαζί επανεπεξεργασίας του υλικού μου. Η γραφή, ακριβώς όπως και η ανάγνωση ενός κειμένου, είναι μια διαδικασία που δεν τελειώνει ποτέ.

2. Άνθρωποι ή ζώα; Πώς επιλέγετε ή πώς σας επισκέπτονται οι πρωταγωνιστές σας;

Να με συγχωρήσουν τα ζωάκια, αλλά σε ό,τι έχει να κάνει με την επιλογή ηρώων για τα βιβλία μου, μάλλον κλίνω προς την πλευρά των ανθρώπων. Το ότι σε ένα συγκεκριμένο βιβλίο είχα πρωταγωνιστές ζώα ήταν κάτι που, κατά κάποιον τρόπο, υπαγόρευε η ιστορία την οποία ήθελα εκείνη την εποχή να πω και η οποία, όπως το αντιλαμβάνομαι τότε, θα παραήταν περίπλοκη αν τοποθετείτο στον κόσμο των ανθρώπων. Άνθρωπος ή ζώο, πάντως, ο πρωταγωνιστής της δεν θα μπορούσε να μη διαθέτει τόλμη, φαντασία και ένα αντισυμβατικό πνεύμα που ασφυκτιούσε σε ένα άτολμο και φοβικό περιβάλλον. Γενικότερα μιλώντας, αν μπορώ να αναζητήσω ένα κοινό χαρακτηριστικό στον τρόπο με τον οποίο μέχρι τώρα τουλάχιστον με επισκέπτονται οι πρωταγωνιστές των βιβλίων μου, θα έλεγα ότι αυτό είναι η ανάγκη μου να απαντήσω σε ένα θεμελιώδες ερώτημα που έχει να κάνει με το πώς συγκεκριμένοι χαρακτήρες αντιδρούν όταν βρίσκονται αντιμέτωποι με συγκεκριμένες καταστάσεις. Χωρίς να ταυτίζομαι μαζί τους, αισθάνομαι για τους ήρωές μου μια ισχυρή συμπάθεια, την ανάγκη όχι μόνο να τους γνωρίσω καλύτερα αυτούς και τα συναισθήματά τους αλλά και να τους δω να εξελίσσονται μέσα από μια διαδικασία ωρίμανσης.

3. Πώς διαμορφώνεται η φωνή του παιδιού αφηγητή, για παράδειγμα, έτσι όπως την ακούμε στο Χάθηκε η μπάλα!;

Τόσο στο Χάρτινο караβάκι της μαμάς όσο και στο Χάθηκε η μπάλα!, οι πρωταγωνιστές μου ουσιαστικά μού επέβαλαν τη φωνή τους. Όσο πλάθονταν οι ιστορίες τους στο μυαλό μου, η σχέση που ανέπτυξα και με τους δυο τους ήταν τόσο ισχυρή, ώστε, όταν ήρθε η ώρα να τις γράψω, η πρωτοπρόσωπη αφήγηση ήρθε και με βρήκε με τη φωνή των παιδιών σχεδόν να αντηχεί στα αυτιά μου. Ειδικότερα στην περίπτωση του Αντρέα, του ήρωα του Χάθηκε η μπάλα!,

η υιοθέτηση της δικής του φωνής, του λεκτικού του, του τρόπου σκέψης του, επένδυσε την ιστορία με μια μάλλον αναγκαία αποφορτιστική ελαφρότητα, αφού το βιβλίο στην ουσία πραγματεύεται πολύ στενάχωρα θέματα. Επιπλέον, ο τρόπος που ερμήνευε τα γεγονότα, οι παρανοήσεις του, οι αβλεψίες του, οι αγωνίες του, η επιμονή του να επιβάλει τη δική του ατζέντα με βοήθησαν να καμουφλάρω και να χτίσω αθόρυβα το βαθύτερο, και πιο σημαντικό για μένα, επίπεδο της πλοκής μου. Ο Αντρέας είναι ένα δεκάχρονο παιδί και ως τέτοιο βλέπει τον κόσμο γύρω του. Ο τρόπος που αφηγείται απηχεί την καθημερινότητά του αλλά και τον χαρακτήρα του, τις αγωνίες και τις επιθυμίες του, τα όνειρα και τις ματαιώσεις του, τις ανάγκες του ως ενός παιδιού της ηλικίας του.

4. Ποιο είναι το παιδί που φαντάζεστε ως αναγνώστη/αναγνώστρια των βιβλίων σας; Η αφήγησή σας κατοικείται από μια σύγχρονη αντίληψη της παιδικότητας. Πώς έχετε καταλήξει σε αυτήν; Πώς αλληλεπιδρά με την εικόνα του ενήλικα; Πώς εισέρχεται το χιούμορ ως φωνή;

Νομίζω πως έχω κατά νου ένα παιδί με ζωηρή φαντασία και περιπετειώδες πνεύμα, που απολαμβάνει να ακολουθεί τα χνάρια μιας ιστορίας. Όχι κατ' ανάγκην ζωηρό, αλλά ίσως και ένα ήσυχο, αθόρυβο παιδί, που περνάει τον χρόνο του κλεισμένο στο δωμάτιό του. Λίγο πολύ τέτοια παιδιά είναι και ορισμένοι από τους ήρωες των βιβλίων μου. Παιδιά που με τους δικούς τους κώδικες, τα δικά τους ερμηνευτικά κλειδιά και τις δικές τους ιεραρχήσεις προσπαθούν να κατανοήσουν τον κόσμο των μεγάλων, όχι πάντοτε απολύτως επιτυχημένα, και αλληλεπιδρούν μαζί του, επιδιώκοντας, μάλιστα, σε κάποιες περιπτώσεις να παρέμβουν σε αυτόν. Το παιδί παθητικός δέκτης ή το προστατευμένο παιδί που βλέπει τα πάντα –ή γίνεται το ίδιο ορατό– μέσα από γυάλα, χωρίς να μπορεί να αγγίξει τίποτα, απέχει πολύ από τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την παιδικότητα. Το ίδιο, όμως, ισχύει και για το άλλο άκρο, το παιδί-σωτήρα, που με έναν μαγικό και απλουστευτικά αφελή τρόπο θα λύσει όλα τα προβλήματα που οι μεγάλοι κατόρθωσαν να συσσωρεύσουν στην οικουμένη. Αυτό που κυρίως με ενδιαφέρει είναι η χωρίς διαμεσολαβήσεις παιδική ματιά στα γεγονότα. Με ό,τι αυτή συνεπάγεται. Έτσι, οι ήρωες των βιβλίων μου, παρά το ότι βιώνουν έντονα την πραγματικότητα που τους περιβάλλει, παρόλο που επηρεάζουν με τις επιλογές τους την τροπή που παίρνουν τα γεγονότα, σε ορισμένες περιπτώσεις προχωρούν σε απίθανες ερμηνείες τους, ενώ, ακόμα κι όταν επιδιώκουν να δώσουν λύσεις σε σοβαρά προβλήματα, μπορεί απλώς να οδηγηθούν σε άλλο από το επιθυμητό αποτέλεσμα. Οι ενήλικες, μέσα σε αυτό το πλαίσιο, δεν είναι το αντίπαλον δέος των παιδιών, αλλά ένας κόσμος που ανασαίνει δίπλα τους, ενδεχομένως κάπως δυσανάγνωστος, αλλά πάντως οικείος και, ανεξάρτητα από τις αδυναμίες και τις σκιές του ή τον αισθητά διαφορετικό τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνει και βιώνει τα γεγονότα, αρκετά υποστηρικτικός. Γι' αυτό και, ακόμα και απομυθοποιημένοι, βαλμένοι στις πραγματικές τους διαστάσεις, οι ενήλικες δεν παύουν να λειτουργούν ως σημείο αναφοράς για τα παιδιά. Το χιούμορ, πέρα από εργαλείο απομυθοποίησης του κόσμου των μεγάλων, επιδιώκει να λειτουργήσει και ως κώδικας αποκαλυπτικός του τρόπου θέασης της πραγματικότητας από την πλευρά των παιδιών

Για παράδειγμα, ένα ζήτημα που διατρέχει όλα τα έως τώρα βιβλία μου είναι η σχέση των παιδιών με τον κόσμο των μεγάλων. Κάθε ιστορία μου συνιστά και μιαν άλλη

απόπειρα προσέγγισης αυτού του ανεξάντλητου θέματος, στο οποίο έχω την αίσθηση ότι ποτέ δεν θα σταματήσω να επιχειρώ να δώσω απαντήσεις.

5. Ως επιμελήτρια η ίδια, και μελετήτρια του παιδικού βιβλίου μέσω του blog σας, πώς διαβάζετε και πώς γράφετε παιδική λογοτεχνία; Γίνονται διακειμενικές συνδέσεις καθώς διαβάζετε; Συνδέσεις άλλου είδους – λογοτεχνικής θεωρίας; Ποια «τεχνικά» θέματα εισέρχονται στη συγγραφή/ανάγνωση; Ποιες δημιουργικές ανησυχίες;

Η καθημερινή, επαγγελματική σχέση με τα κείμενα αλλά και η συστηματική μελέτη τους σε επίπεδο σπουδών αναπόφευκτα οδηγούν σε μια πιο τεχνική αντιμετώπισή τους. Στο παρελθόν, ως φοιτήτρια, αλλά πάνω απ' όλα ως αναγνώστρια, αναζήτησα στη θεωρία έναν τρόπο προσπέλασης, ξεκλειδώματος των κειμένων. Ωστόσο, από κάποιο σημείο και μετά, αισθάνθηκα ότι στην υπερβολική προσκόλληση σε αυτήν ελλόχευε ο κίνδυνος του εγκλωβισμού σε ιδανικές αφαιρέσεις, στην εξιδανίκευση συγκεκριμένων τρόπων και μορφών, σε εμμονές και αγκυλώσεις που ίσως με έκαναν σταδιακά να χάσω αυτό που λέμε απόλαυση του κειμένου. Παρότι, λοιπόν, κατασκευαστικά θέματα, ειδολογικοί προβληματισμοί, ζητήματα διακειμενικότητας αλλά και η σχέση του κειμένου με τον αναγνώστη του επηρεάζουν τόσο τις αναγνωστικές όσο και τις συγγραφικές μου απόπειρες, δεν συνιστούν αυτοσκοπό, αλλά εξυπηρετούν συγκεκριμένους στόχους και ανάγκες του εκάστοτε κειμένου και της πλοκής του. Εξάλλου, ένα λογοτεχνικό κείμενο, όσο ισχυρό θεωρητικό υπόστρωμα κι αν διαθέτει, δεν νομίζω πως έχει ανάγκη να το διαλαλεί, αλλά να μπορεί να συναντηθεί απρόσκοπτα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται, ανεξαρτήτως της θεωρητικής υποδομής αυτού του τελευταίου.

Σε ό,τι αφορά το ζήτημα των λογοτεχνικών επιρροών, εκπλήσσομαι κι εγώ η ίδια, συνειδητοποιώντας μέσα από τη διαδικασία της γραφής τον βαθμό στον οποίο ορισμένες μορφικές επιλογές μας μπορεί να είναι προϊόν ασυνείδητης επιρροής από κείμενα που δεν θα χαρακτηρίζαμε ακριβώς αγαπημένα μας αλλά τα οποία βρέθηκαν τυχαία στον δρόμο μας. Λόγω της δουλειάς μου, όχι σπάνια έχω βρεθεί να διαβάζω βιβλία ή είδη που υπό άλλες συνθήκες δεν θα είχαν φτάσει ποτέ στα χέρια μου. Και είμαι ευγνώμων σε αυτά τα υποχρεωτικά διαβάσματα, ή τουλάχιστον σε αρκετά από αυτά, γιατί έχουν λειτουργήσει ως ένα ενδιαφέρον πεδίο μελέτης, διευρύνοντας τις αναγνωστικές μου παραστάσεις και επιτρέποντάς μου να αφομοιώσω τεχνικές και τρόπους που μου έχουν φανεί ιδιαίτερα χρήσιμοι. Τελικά, σκέφτομαι, ανεξαρτήτως των θεωρητικών μας αναφορών, το πραγματικό πεδίο σπουδής, η πιο αποτελεσματική σχολή δημιουργικής γραφής, είναι τα ίδια τα κείμενα με τα οποία συναντιόμαστε ως αναγνώστες.

6. Υπάρχει κάποιο ερώτημα που είναι ακόμη αναπάντητο για σας και πιθανόν να επηρεάζει τη γραφή σας, την επιλογή θεμάτων και την έκφρασή σας;

Δεν είμαι σίγουρη αν τελειώνουν ποτέ τα ερωτήματα, ούτε κατά πόσον σ' εκείνα που ήδη έχουμε θέσει στον εαυτό μας χωράει μία μόνο απάντηση. Από την άποψη αυτή χαίρομαι να ανακαλύπτω διαρκώς καινούργιες αποκρίσεις σε αυτά. Για παράδειγμα, ένα ζήτημα που διατρέχει όλα τα έως τώρα βιβλία μου είναι η σχέση των παιδιών με τον κόσμο των μεγάλων. Κάθε ιστορία μου συνιστά και

μια άλλη απόπειρα προσέγγισης αυτού του ανεξάντλητου θέματος, στο οποίο έχω την αίσθηση ότι ποτέ δεν θα σταματήσω να επιχειρώ να δώσω απαντήσεις. Πέραν αυτού, ένα άλλο σταθερό ζητούμενο που δεν έχει πάψει να με απασχολεί εδώ και χρόνια, ακόμα κι αν έως τώρα δεν διατρέχει με τρόπο αρκετά εμφανή τα κείμενά μου, έχει να κάνει με τα όρια της μυθοπλασίας αλλά και με τη σχέση πραγματικότητας και φαντασίας. Παρότι δεν ξέρω σε τι μονοπάτια μπορεί να με οδηγήσει, θέλω να ελπίζω ότι στο μέλλον θα αποκτήσει ευκρινέστερο χαρακτήρα.

7. Πού γράφετε, πώς και πότε;

Επειδή εργάζομαι στο σπίτι μου, περνάω το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας στο γραφείο μου. Εκεί γράφω και τα βιβλία μου, πάντα στον υπολογιστή, συμβουλευόμενη σκόρπια χαρτιά με σημειώσεις. Συνήθως γράφω σε εργάσιμες ώρες και μέρες, κάνοντας μικρά ή μεγάλα διαλείμματα από τη δουλειά μου, ή τα Σαββατοκύριακα. Μου είναι πολύ δύσκολο να λειτουργήσω εκτός γραφείου και, απ' όσο θυμάμαι, ελάχιστες σελίδες έχουν γραφτεί μακριά απ' αυτό.